

Συγκριτικά Οικονομικά Συστήματα

9. Συμβιβάζεται ο σοσιαλισμός με την αγορά;

Η “σοσιαλιστική οικονομία της αγοράς” της Κίνας και η Γιουγκοσλαβική “αυτοδιαχείριση”

Οι ενότητες του μαθήματος

Ενότητα I: Εισαγωγή και θεωρητικό πλαίσιο

1ο μάθημα: Εισαγωγή στο μάθημα και τις βασικές του έννοιες. Τα κοινωνικο-οικονομικά συστήματα και η διαδοχή τους.

Ενότητα II: Ο καπιταλισμός και οι μορφές του

2ο μάθημα: Η ιστορική ανάπτυξη και τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος.

3ο μάθημα: Από τον κλασικό φιλελευθερισμό στον «νεοφιλελεύθερισμό»: το λεγόμενο αγγλοσαξωνικό μοντέλο.

4ο μάθημα: Ο μεταπολεμικός «κεϋνσιανός καπιταλισμός» σε Γαλλία, Γερμανία, Σκανδιναβικά κράτη.

5ο μάθημα: Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως εγχείρημα διακρατικού καπιταλισμού.

6ο μάθημα: Ασιατικός καπιταλισμός: Ιαπωνία και «ισλαμικές οικονομίες».

Ενότητα III: Ο σοσιαλισμός και η εμπειρία του κατά τον 20ο αιώνα

7ο μάθημα: Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του σοσιαλιστικού οικονομικού συστήματος.

8ο μάθημα: Η ιστορία του Κεντρικού Σχεδιασμού στην ΕΣΣΔ.

9ο μάθημα: Συμβιβάζεται ο σοσιαλισμός με την αγορά; Η “σοσιαλιστική οικονομία της αγοράς” της Κίνας και η Γιουγκοσλαβική “αυτοδιαχείριση”

Ενότητα IV: Ο καπιταλισμός και ο σοσιαλισμός σε διάλογο

10ο μάθημα: Η συζήτηση για τον οικονομικό υπολογισμό.

11ο μάθημα: Η σύγχρονη συζήτηση για το σοσιαλιστικό σχεδιασμό.

12ο μάθημα: Επανάληψη και συμπεράσματα.

Τα ερωτήματα του μαθήματος

1. Ποια ήταν τα αφετηριακά στοιχεία της κινέζικης επανάστασης;
2. Ποιες είναι οι βασικές περίοδοι της κινέζικης οικονομίας από το 1949 μέχρι σήμερα;
3. Ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες του σημερινού κινέζικου νομισματικού συστήματος;
4. Ποια είναι τα βασικά στοιχεία της “εργατικής αυτοδιεύθυνσης” στη Γιουγκοσλαβία;
5. Ποια είναι τα γενικά συμπεράσματα από τη μακροχρόνια συνύπαρξη οικονομικού σχεδιασμού και πλάνου;

1. Ποια ήταν τα αφετηριακά στοιχεία της κινέζικης επανάστασης;

“Ένας αιώνας ταπείνωσης και πολέμων” (1839-1949)

1. Πολεμικές διαμάχες:

- i. 1839-1842 και 1856-1860: Οι δύο πόλεμοι του οπίου (Η Κίνα χωρίζεται σε ζώνες επιρροής των Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία, Γερμανία, Ιαπωνία και χάνει το Χονγκ-Κονγκ).
- ii. 1850-1864: Εμφύλιος ανάμεσα στη φεουδαρχική δυναστεία Τσινγκ και τους εξεγερμένους Ταϊπινγκ (αγροτικό επαναστατικό κίνημα).
- iii. 1884-1885: Σινογαλλικός πόλεμος (απώλεια του φεουδαρχικά υποτελούς Βιετνάμ και εδραίωση γαλλικής αποικιοκρατίας στην Ινδοκίνα).
- iv. 1894-95: Α΄ Σινοϊαπωνικός πόλεμος (ταπεινωτική ήττα Κίνας που χάνει Ταϊβάν και τη φεουδαρχικά υποτελή Κορέα)
- v. 1931 (1937)-1945: Β΄ Σινοιαπωνικός πόλεμος (επικράτηση Κίνας)
- vi. 1945-1949: Εξαιρετικά σκληρός εμφύλιος πόλεμος (επικράτηση κομμουνιστών εναντίων αντεπαναστατών Κουομιντάνγκ).

2. Συνέπειες πολέμων:

- i. Δεκάδες εκατομμύρια νεκροί και τραυματίες.
- ii. Κατεστραμμένες πόλεις και χωριά. Αγροτική οικονομία σε χάος.
- iii. Τεράστια φτώχεια και κοινωνική αποσύνθεση.

Οικονομική δομή προεπαναστατικής Κίνας

1. Βασικά χαρακτηριστικά:

- i. Αγροτική οικονομία: μεγάλη πλειοψηφία πληθυσμού στα χωριά
- ii. Κεντρικό κράτος + γραφειοκρατία: προστασία της γαιοκτησίας
- iii. Περιορισμένη βιομηχανία και μισθωτή εργασία

2. Πρόσοδος και εκμετάλλευση:

- i. Αγρότες: καταβάλλουν πρόσοδο σε είδος (σιτάρι, ρύζι, βαμβάκι) ή χρήμα
- ii. Γαιοκτήμονες: παίρνουν την κύρια πρόσοδο, προστατεύονται από το κράτος
- iii. Κράτος: εισπράττει φόρο μικρότερο από την πρόσοδο του γαιοκτήμονα

3. Συνήθεις χαρακτηρισμοί του συστήματος στη βιβλιογραφία:

- i. “Γραφειοκρατικός φεουδαρχισμός” (λόγω των διαφορών με φεουδαρχία σε Ευρώπη-Ιαπωνία)
- ii. Ημι-αποικιακή/εξαρτημένη χώρα

Τα φύτρα του καπιταλισμού: Το κίνημα της αυτο-ενδυνάμωσης (Self-Strengthening Movement) (1861-1895)

1. Ιστορικό πλαίσιο:

- i. Εμφανίζεται μετά την ήττα στον Πόλεμο του Οπίου (1839–1842).
- ii. Ανταπόκριση στην απειλή ξένων δυνάμεων και στην παρακμή της δυναστείας Τσινγκ.
- iii. Στόχος: ενίσχυση της Κίνας χωρίς να καταργηθεί η παραδοσιακή κοινωνική τάξη.

2. Κύριοι στόχοι:

- i. Στρατιωτικός εκσυγχρονισμός
- ii. Βιομηχανική ανάπτυξη
- iii. Τεχνολογική ανάπτυξη
- iv. Ταυτόχρονα διατήρηση παραδοσιακών δομών

3. Περιορισμοί:

- i. Η αγροτική κοινωνία παραμένει σε μεγάλο βαθμό φεουδαρχική
- ii. Η τεχνολογία και η βιομηχανία ελέγχονται από κρατικά ή ημι-κρατικά εργοστάσια
- iii. Έλλειψη ενιαίας στρατηγικής και διαρκής πολιτική αστάθεια

Αργή και αδύναμη ανάπτυξη καπιταλιστικών στοιχείων

Περίοδος	Καπιταλιστικά στοιχεία	Περιορισμοί / Φεουδαρχικά στοιχεία
Τέλη 18ου – αρχές 19ου αι.	Τοπικά εμπορικά δίκτυα, μικρές βιοτεχνίες	Κυρίαρχη η φεουδαρχία στην αγροτική παραγωγή, ισχυροί γαιοκτήμονες
1839–1860 (Πόλεμοι του Οπίου)	Ξένο εμπόριο, πρώτες τράπεζες, μικρά εργοστάσια	Κεντρικό κράτος και γαιοκτήμονες προστατεύουν αγροτική πρόσοδο
1861–1895 (Self-Strengthening Movement)	Κρατικά εργοστάσια, στρατιωτική παραγωγή, πρώιμο προλεταριάτο	Αύξηση μικροκαλλιεργητών συχνά υποχρεωμένων σε δοσίματα, εμφάνιση μισθωτης εργασίας στην ύπαιθρο, περιορισμένη ιδιωτική βιομηχανία
1895–1911	Αστική βιομηχανία, τραστ, χρηματοοικονομικά κέντρα (Σαγκάη)	Ασταθές κράτος, εξωτερικός έλεγχος σε λιμάνια, σταδιακά χρηματικό μίσθωμα σε γαιοκτήμονες
1912–1937 (Δημοκρατική Περίοδος)	Βιομηχανία στις πόλεις, ξένο κεφάλαιο, προλεταριάτο	Πολιτική αστάθεια, αυτοκαλλιέργεια και ψηλό ποσοστό δοσιμάτων σε γαιοκτήμονες ως ενοίκιο
1937–1945 (Πόλεμος με Ιαπωνία)	Στρατιωτική βιομηχανία, περιορισμένη αστική παραγωγή	Καταστροφή υποδομών, περιορισμένο εμπόριο, αγροτική εξαθλίωση
1945–1949 (Εμφύλιος)	Περιορισμένα αστικά κεφάλαια	Απαρχές κατανομής γης σε περιοχές κυριαρχίας του ΚΚΚ

2. Ποιες είναι οι βασικές περίοδοι της κινέζικης οικονομίας από το 1949 μέχρι σήμερα;

Η “Νέα Δημοκρατική Επανάσταση” (ΝΔΕ) (1949-1956)

1. **Χαρακτηρισμός** που προσέδωσε στο σύστημα ο Μάο μετά την επικράτηση της επανάστασης του 1949.
2. **Διακηρυγμένοι στόχοι:**
  - i. Κατάργηση φεουδαρχίας και ιμπεριαλιστικής εξάρτησης.
  - ii. Δημιουργία κράτους που εκπροσωπεί όλες τις “δημοκρατικές τάξεις”
  - iii. Κατάργηση της εθνικής αστικής τάξης ως ανεξάρτητης δύναμης.
3. **Διακηρυγμένες κοινωνικές τάξεις-σύμμαχοι της ΝΔΕ:**

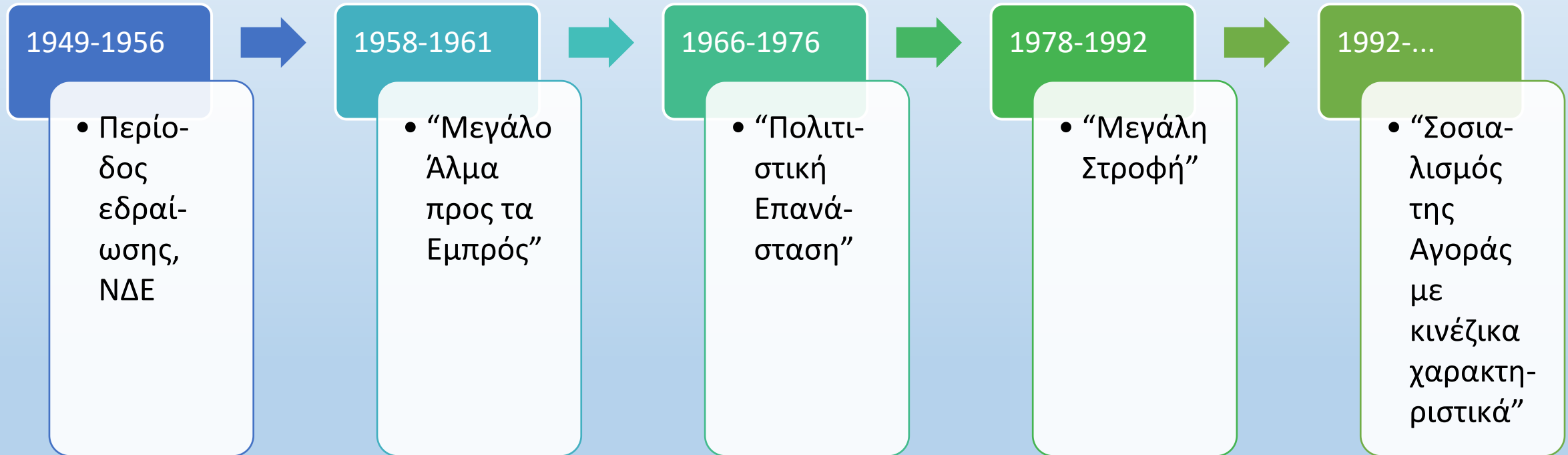
Εργατική τάξη, Αγροτιά, Μικροαστοί, Εθνική αστική τάξη.
4. **Βασικά χαρακτηριστικά:**
  - i. Μεταβατικό στάδιο προς το σοσιαλισμό και τη δικτατορία του προλεταριάτου.
  - ii. Συνύπαρξη κρατικής, μικτής και ιδιωτικής οικονομίας.
5. **Διάρκεια:** Σύμφωνα με την κινέζικη ιστοριογραφία, η περίοδος της ΝΔΕ εκτείνονταν από το 1949 μέχρι το 1956, οπότε και ξεκίνησε η περίοδος του σοσιαλισμού.

Ο συμβολισμός της σημαίας της Κίνας

1. Μεγάλο αστέρι: Κομμουνιστικό Κόμμα Κίνας
2. 4 μικρότερα αστέρια: Κοινωνικές τάξεις-σύμμαχοι στην ΝΔΕ:
  - i. Εργατική τάξη
  - ii. Αγροτιά
  - iii. Μικροαστική τάξη
  - iv. Εθνική αστική τάξη

Βασικές περιόδους της κινέζικης οικονομίας από το 1949

Περίοδος εδραίωσης της ΛΔΚ

- **Κύρια οικονομικά μέτρα:**

1. Αναδιανομή γης στους αγρότες   Κατάργηση γαιοκτημόνων και προσόδου.
2. Έλεγχος στρατηγικών οικονομικών τομέων (βιομηχανία, τράπεζες) από το κράτος.
3. Σταθεροποίηση νομίσματος και οικονομίας
4. Πρώτο πεντάχρονο πλάνο (1953-1957): Έμφαση στην εκβιομηχάνιση και την πρώιμη κολεκτιβοποίηση. Επιτυχής εξέλιξη.

- **Πολιτικά μέτρα:**

1. Κατάργηση υπολειμμάτων πολεμάρχων και τοπικής αυτονομίας
2. Οργάνωση κρατικού μηχανισμού ελέγχου της οικονομίας και κοινωνίας

Η περίοδος του “Μεγάλου Άλματος προς τα Εμπρός” (1958-1961)

• Ιστορικό Πλαίσιο

1. Ακολούθησε την επιτυχή υλοποίηση του πρώτου Πενταετούς Σχεδίου (1953–1957).
2. Περιλάμβανε το **φιλόδοξο δεύτερο Πενταετές Πλάνο** (1958-1962) το οποίο όμως δεν στέφθηκε με επιτυχία.
3. Στόχος: ταχεία εκβιομηχάνιση και αύξηση παραγωγής αγροτικών προϊόντων

• Κύρια οικονομικά μέτρα:

1. **Δημιουργία Λαϊκών Κομμούνων** στο χωριό (σχεδιασμένη παραγωγή και παροχή κοινωνικών υπηρεσιών).
2. **Ανάπτυξη σιδηρουργίας στην ύπαιθρο** με στόχο τη συμμετοχή και των αγροτών στην εκβιομηχάνιση.
3. Ψηλοί στόχοι παραγωγής.

• Αποτελέσματα:

1. **Αποτυχία** παραγωγικών στόχων.
2. **Χαμηλή ποιότητα σιδήρου-χάλυβα** λόγω οικιακών χυτηρίων και μικρών μονάδες παραγωγής στην ύπαιθρο.
3. **Απόσπαση “χεριών”** από γεωργική παραγωγή, μεγάλη μείωση της και πείνα.

Η περίοδος της “Πολιτιστικής Επανάστασης” (1966-1976)

- **Χαρακτήρας “Πολιτιστικής Επανάστασης”:**

1. Πολιτική και ιδεολογική εκστρατεία με διακηρυγμένο στόχο την καταπολέμηση των “αστικών και αντιδραστικών” στοιχείων στην κοινωνία και το κόμμα καθώς και των “ελίτ” μέσω ριζικών αλλαγών στην εκπαίδευση, τον πολιτισμό, την ιδεολογία.
2. Αποστολή διανοούμενων και εξειδικευμένων εργατών σε χειρωνακτικές εργασίες.
3. Μαζική κινητοποίηση νεολαίας, φοιτητών, εργατών (με οδηγό το “Κόκκινο Βιβλιαράκι”)

- **Η οικονομία κατά την “Πολιτιστική Επανάσταση”:**

1. Συνέχισε να είναι **κεντρικά σχεδιασμένη** και να βασίζεται στην επαρχία στις Λαϊκές Κομμούνες.
2. Δύο Πεντάχρονα Πλάνα: 3ο (1966-1970) και 4ο (1971-1975).

- **Αποτελέσματα:**

1. Στερέωση εξουσίας Μάο μετά από μερική μείωση της επιρροής του από το “Μεγάλο Άλμα”.
2. Απόσπαση ανθρώπων από παραγωγή και σπουδές λόγω προτεραιότητας της πολιτικής κινητοποίησης.
3. Στασιμότητα ή μείωση παραγωγικότητας σε βιομηχανία και γεωργία.
4. Αποδιοργάνωση εκπαίδευσης. Βραχύχρονη μείωση μορφωτικού επιπέδου.

Συμπεράσματα για την περίοδο 1949-1978

1. Προσπάθεια εδραίωσης των θεμελίων της σοσιαλιστικής οικονομίας: κεντρικός σχεδιασμός, εκβιομηχάνιση, κολλεκτιβοποίηση, περιορισμός των εμπορευματοχρηματικών σχέσεων. Γι' αυτό και αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται συχνά ως η σοσιαλιστική περίοδος της Κίνας.
2. Ο μέσος ρυθμός ετήσιας οικονομικής ανάπτυξης την περίοδο 1953-1978 ήταν 4,6%. Αν αφαιρεθούν τα χρόνια του “Μεγάλου Άλματος” και της “Πολιτιστικής Επανάστασης” με τα προβλήματα που δημιούργησαν στην παραγωγική διαδικασία, ο μέσος ρυθμός ανεβαίνει στο 8,2%.
3. Συνολική άνοδος του βιοτικού επιπέδου αλλά με τη μεσολάβηση περιόδων πείνας.
4. Προβληματικές πολιτικές αποφάσεις κατά τη διάρκεια της περιόδου 1953-1976 που αποδιοργάνωναν περιοδικώς την παραγωγή.
5. Προβληματικές αντιλήψεις στην ηγεσία του ΚΚΚ που αξιοποιήθηκαν μετέπειτα για τη “στροφή”:
  - i. Η αντίληψη ότι ένα τμήμα των καπιταλιστών συμμετέχει στην επανάσταση.
  - ii. Αδυναμία προσέγγισης της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων στην αλληλεξάρτηση τους με το καθήκον της ανάπτυξης των σοσιαλιστικών σχέσεων παραγωγής.
  - iii. Εξαιρετικά προβληματική εξωτερική πολιτική: ανοιχτή αντιπαράθεση με ΕΣΣΔ και προσέγγιση με ΗΠΑ.

Οι τρεις υποψήφιοι “δρόμοι” μετά το 1978

“Συμμορία των τεσσάρων”

1. Επίκληση του “ύστερου Μάο”. Συνέχιση της Πολιτιστικής Επανάστασης.
2. Έμφαση στην πολιτική και υποτίμηση των οικονομικών νομοτελειών.
3. Υπεράσπιση του κεντρικού σχεδιασμού, αλλά στενά ως εργαλείο πολιτικής-ιδεολογικής πάλης.
4. Εχθρική απέναντι στην αγορά και στους τεχνοκράτες.
5. Ισοπεδωτική στάση απέναντι στις κοινωνικές ανισότητες.
6. Έμφαση στα ηθικά-πολιτικά κίνητρα

Hua Guofeng

1. Ο διάδοχος που επέλεξε ο Μάο.
2. Σλόγκαν: “Δύο ό,τι” (ό,τι είπε και ό,τι έκανε ο Μάο).
3. Επιφυλακτικός απέναντι στην αγορά με αξιοποίηση της.
4. Σιωπηρή ανοχή στις κοινωνικές ανισότητες
5. Έμφαση στα διοικητικά κίνητρα.

Deng Xiaoping

1. Ανοιχτή ρήξη με δρόμο Μάο με παράλληλη επίκληση του.
2. Σοσιαλισμός = ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων.
3. Υποταγή της πολιτικής γραμμής στις ανάγκες της οικονομικής ανάπτυξης.
4. Αποδυνάμωση και αποκέντρωση κεντρικού σχεδιασμού (αντιμετωπιζόταν στενά ως ένα εργαλείο συντονισμού παράλληλα με την αγορά).
5. Θεσμοποίηση της αγοράς ως στοιχείο του σοσιαλισμού.
6. Αποδοχή των ανισοτήτων ως μακροχρόνια μεταβατικών.
7. Έμφαση στα υλικά-αγοραία κίνητρα.

Η “Μεγάλη Στροφή” του 1978

- **Χρονολογία:** Το Δεκέμβρη του 1978, η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΚ αποφασίζει την “πολιτική μεταρρυθμίσεων και ανοίγματος”. **Βασικό σλόγκαν:** «Δεν έχει σημασία αν ο γάτος είναι μαύρος ή άσπρος, το σημαντικό είναι να πιάνει τα ποντίκια!»
- **Βασικά μέτρα:**
  - i. Σταδιακή **διάλυση των αγροτικών Κομμούνων** σε ατομικά αγροτικά νοικοκυριά που παρέδιδαν στο κράτος μία συμφωνημένη ποσότητα διαθέτοντας το υπόλοιπο στην αγορά (Household Responsibility System).
  - ii. Στις βιομηχανίες **ενισχύονται σταδιακά η αυτονομία από τον κεντρικό σχεδιασμό**, τα υλικά κίνητρα, τα στοιχεία αγοράς και οι συνεργασίες με ξένες επιχειρήσεις με διακηρυγμένο στόχο την επιτάχυνση της ανάπτυξης και την μεταφορά σύγχρονης τεχνολογίας.
  - iii. Θέσπιση των **“Επιχειρήσεων Δήμων και Χωριών”** (Township and Village Enterprises, TVEs), οι οποίες αρχικά ανήκαν στις αρχές μικρών πόλεων και χωριών και παρήγαγαν εκτός πλαισίου κεντρικού σχεδιασμού για την αγορά. Σε μία δεκαετία είχαν ιδιωτικοποιηθεί σχεδόν όλες.
  - iv. Μερική **αυτονομία κρατικών επιχειρήσεων** (SOEs) και λειτουργία τους με κριτήριο το κέρδος.
  - v. 1980-1991: Επανεμφάνιση **ιδιωτικών τραπεζών** και επαναλειτουργία **Χρηματιστηρίων** Σαγκάης και Σεντσέν.
  - vi. Σταδιακή **μετατροπή της εργατικής δύναμης σε εμπόρευμα** που ελεύθερα πωλείται και αγοράζεται στην “αγορά εργασίας”.
  - vii. Σταδιακή **δημιουργία μίας νέας καπιταλιστικής τάξης** με στενούς δεσμούς με το κράτος και το ΚΚΚ.

Η λειτουργία των SOEs μετά τη “Μεγάλη Στροφή”

- Σταδιακή ιδιωτικοποίηση (πλήρης ή μερική) των κρατικών επιχειρήσεων μετά το 1978.
- Στη σημερινή Κίνα, οι κρατικές επιχειρήσεις παράγουν περίπου το 20-25% έναντι 60% των ιδιωτικών. Ανατίστοιχα, στις κρατικές επιχειρήσεις απασχολείται περίπου το 10% των εργαζομένων έναντι 80% των ιδιωτικών.
- Οι συνεχώς μειούμενες SOEs λειτουργούν σήμερα με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια, είναι συνήθως εισηγμένες στο χρηματιστήριο ως ανώνυμες εταιρίες και δεν διαφέρουν σχεδόν σε τίποτα από τις ιδιωτικές καπιταλιστικές εταιρίες.
- Ο ρόλος των SOEs είναι ίδιος με αυτός σε οποιοδήποτε καπιταλιστικό κράτος: Από τη μία συμβάλλουν στη δημιουργία των γενικών προϋποθέσεων του κεφαλαίου ενώ από την άλλη οι περισσότερες λειτουργούν με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια.

Η πορεία ιδιωτικοοικονομικής λειτουργίας των SOEs

1949-1978

Παραγωγή με βάση το πλάνο, απόδοση συνόλου κερδών στο κράτος

1978-1984

Περιορισμένη αυτονομία σε παραγωγή-επενδύσεις. Διάθεση μέρους παραγωγής στην αγορά και παρακράτηση μέρους των κερδών.

1984

Καθιερώνεται το κέρδος ως βασικό κριτήριο. Φορολόγηση αντί απόδοσης στο κράτος μέρους κερδών.

1987-1992

Δυνατότητα σύναψης συμβολαίων και τραπεζικού δανεισμού. Ευελιξία στους μισθούς και στις προσλήψεις

1993-σήμερα

Μετατρέπονται σε μετοχικές εταιρίες ή ΕΠΕ (συχνά ως μεικτές). Συνολική λειτουργία ως ιδιωτικές καπιταλιστικές εταιρίες.

Η “σοσιαλιστική οικονομία της αγοράς με κινέζικα χαρακτηριστικά” (1992-σήμερα)

- **Χρονολογία:** Διακηρύχτηκε από την ΚΕ του ΚΚΚ τον Οκτώβρη του 1992.
- **Χαρακτηριστικά:**
  1. Η αγορά αναγνωρίζεται ως βασικός μηχανισμός κατανομής πόρων.
  2. Ολοκλήρωση της μετατροπής του κεντρικού σχεδιασμού σε ενδεικτικό σχεδιασμό.
  3. Περαιτέρω απελευθέρωση εργασίας και κατάργηση σταθερότητας εργασίας.
  4. Διεύρυνση ιδιωτικού τομέα και ξένων επενδύσεων ακόμα και σε στρατηγικούς τομείς.
  5. Επιτάχυνση αποκρατικοποιήσεων και ενίσχυση της ιδιωτικοοικονομικής λειτουργίας των κρατικών επιχειρήσεων (Νόμος 1993 περί “Εταιρικοποίησης των SOEs”).
  6. Πλήρης απελευθέρωση τιμών που καθορίζονταν πια με βάση τη ζήτηση και την προσφορά.
  7. Πλήρης ανάπτυξη των αγορών χρήματος και κεφαλαίου.
  8. Διεύρυνση ανισοτήτων σε όλα τα επίπεδα.

Μία σύνοψη: Κεντρικός Σχεδιασμός, αγορά και τιμές στις διάφορες περιόδους

Περίοδος	Κεντρικός Σχεδιασμός	Αγορά	Τιμές	Σημαντικά εργαλεία
1949–1978	Αυξανόμενος ρόλος με ενσωμάτωση της παραγωγής και της κυκλοφορίας	Σχεδόν ανύπαρκτη	Κρατικά καθορισμένες για όλα τα βασικά αγαθά	Αγροτικές Κομμούνες, κρατικές βιομηχανίες, συλλογική ιδιοκτησία
1978–1992	Σταδιακή αποδυνάμωση και αποκέντρωση	Στοιχεία αγοράς: TVEs, πλεονάσματα αγροτών	Κρατικά καθορισμένες, περιορισμένες αγορές για πλεονάσματα	Household Responsibility System, TVEs, τοπικές αγορές
1992–σήμερα	Στρατηγικός, ενδεικτικός σχεδιασμός & ρύθμιση αγοράς	Ελεύθερη αγορά υπό κρατική καθοδήγηση	Ελεύθερη διακύμανση με κρατική ρύθμιση σε στρατηγικά αγαθά	SOEs, ιδιωτικός τομέας, SEZs, ξένες επενδύσεις

Συμπεράσματα για Κίνα

- Η επικράτηση της κινέζικης επανάστασης το 1949 σήμανε την απόπειρα οικοδόμησης του σοσιαλισμού-κομμουνισμού στην πολυπληθέστερη χώρα του κόσμου.
- Η μετεπαναστατική περίοδος της οικονομίας χωρίζεται σε **δύο υποπεριόδους**: α) 1949-1978 και β) 1978-σήμερα.
- Στην πρώτη περίοδο υπήρξε **προσπάθεια ανάπτυξης των θεμελίων της σοσιαλιστικής οικονομίας** αν και με πολλά προβλήματα και λαθεμένες αντιλήψεις (που αξιοποιήθηκαν στη συνέχεια για την ιδεολογική στήριξη του περάσματος στη δεύτερη περίοδο)
- Στη δεύτερη περίοδο υπήρξε μία **ελεγχόμενη και σταδιακή ανατροπή των σοσιαλιστικών στοιχείων** της πρώτης περιόδου και αντικατάσταση τους από στοιχεία του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος. Η αποκατάσταση των καπιταλιστικών σχέσεων έχει την ιδιαιτερότητα ότι προωθείται από ένα (κατόνομα) ΚΚ, με το οποίο διαπλέκεται στενά η νέα καπιταλιστική τάξη.
- Η αποκατάσταση των καπιταλιστικών σχέσεων συνεπάγεται την **αποκατάσταση των οικονομικών νομοτελειών του καπιταλισμού** (ατομική ιδιοκτησία μέσων παραγωγής, ανταγωνισμός, οικονομικές διακυμάνσεις, ανισότητες, εξαγωγή κεφαλαίων, δεθνης οικονομική διαπάλη με άλλα καπιταλιστικά κράτη)

3. Ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες του σημερινού κινέζικου νομισματικού συστήματος;

Μια γλωσσολογική ιδιαιτερότητα του κινέζικου νομίσματος

- Η Κίνα είναι η μοναδική χώρα παγκοσμίως που έχει διαφορετικό όνομα για το νόμισμα της και για τη μονάδα μέτρησης του, ενώ και τα δύο ονόματα χρησιμοποιούνται παράλληλα διεθνώς. Στα υπόλοιπα νομίσματα, π.χ. EUR, USD, JPY, GBP, αυτά τα δύο ταυτίζονται και εκφράζονται με την ίδια λέξη.
- Η ονομασία του νομίσματος είναι Remnibi (RMB) και στα κινέζικα σημαίνει «νόμισμα του λαού».
- Η ονομασία της μονάδας μέτρησης του RMB είναι το Γουάν (Yuan) (CHY).
- Δηλαδή λέμε ότι «η Κίνα πληρώνει σε Remnibi» αλλά «αυτό το προϊόν κοστίζει 10 Γουάν». Μία σχεδόν παρόμοια περίπτωση αποτελεί το βρετανικό νόμισμα «Pound Sterling» (Λίρα στερλίνα), του οποίου η μονάδα μέτρησης είναι η «Pound» (λίρα).
- Η κλίμακα υποδιαιρέσεων του Γουάν είναι η εξής: 1 Yuan (γουάν) = 10 Jiao (τζιάο) = 100 Fen (φεν)
- Η ετυμολογική ρίζα τόσο του Γουάν, όσο και του Ιαπωνικού Γεν, αλλά και άλλων ασιατικών νομισμάτων (π.χ. κορεάτικο won ή βιετναμέζικο dong) είναι ένας κινέζικος χαρακτήρας (γυάν) που σημαίνει «στρογγυλό νόμισμα» (επειδή παλιά τα κινέζικα νομίσματα ήταν μεταλλικά, στρογγυλά και με μία τετράγωνη τρύπα στη μέση):

Το κινέζικο «διπλό νομισματικό σύστημα»:

Οι δύο διαφορετικοί τύποι Γουάν

Onshore Yuan (CNY)

1. Μόνο εντός της ηπειρωτικής Κίνας (όχι σε Χονγκ-Κονγκ, Μακάο και Ταϊβάν).
2. Υπόκειται σε αυστηρό έλεγχο εισόδου/εξόδου κεφαλαίου.
3. Ο κύριος τύπος Yuan που χρησιμοποιούν οι Κινέζοι πολίτες και οι εγχώριες επιχειρήσεις.
4. Η ισοτιμία του ελέγχεται στενά από την Κεντρική Τράπεζα: Κάθε πρωί καθορίζει την ισοτιμία αναφοράς και στη συνέχεια επιτρέπει τη διακύμανση της αξίας του με βάση την προσφορά/ζήτηση εντός ενός στενού εύρους (συνήθως $\pm 2\%$) έναντι ενός καλάθιού νομισμάτων.
5. Αυτό το κάνει για να διατηρήσει τη σταθερότητα και να προστατεύσει την οικονομία.

Offshore Yuan (CNH)

- Χρησιμοποιείται εκτός ηπειρωτικής Κίνας, σε διεθνείς αγορές (π.χ. Λονδίνο, Χονγκ Κονγκ, Σιγκαπούρη)
- Διαπραγματεύεται σε πιο ελεύθερη αγορά και υπόκειται σε πολύ μικρότερους ελέγχους κεφαλαίων,
- Η αξία του CNH καθορίζεται από τις δυνάμεις της αγοράς (προσφορά και ζήτηση) σε μεγαλύτερο βαθμό.
- Οι διαφορές στις ισοτιμίες CNY και CNH με τα άλλα νομίσματα είναι συνήθως μικρές.

Η σχέση μεταξύ CNY και CNH

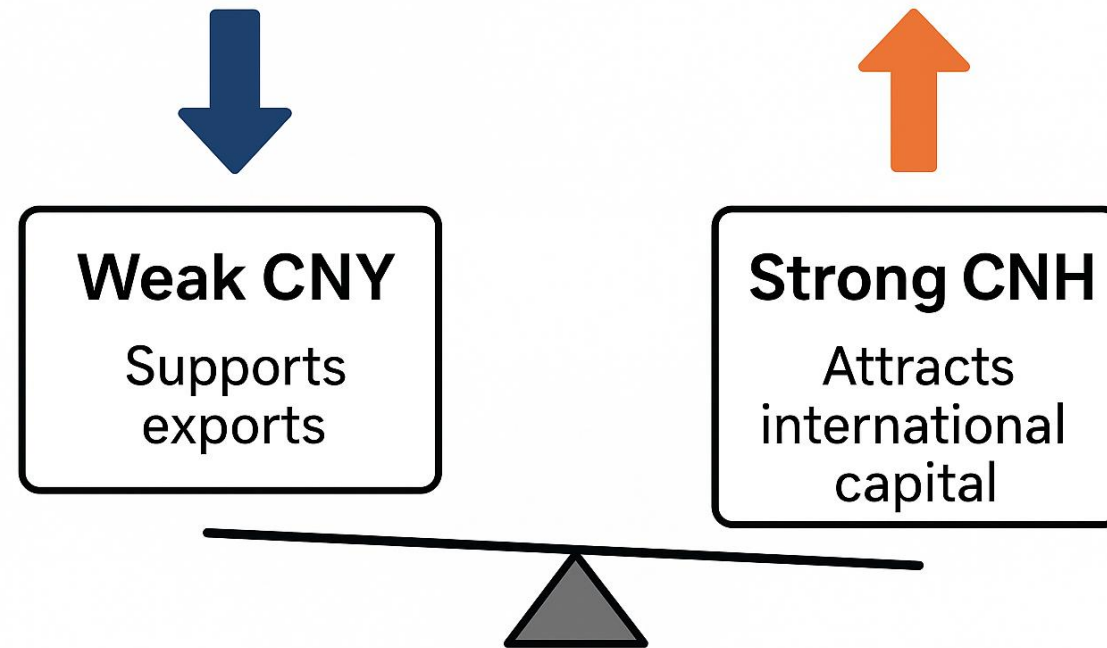
- Τα CNY και CNH δεν είναι δύο διαφορετικά νομίσματα, αλλά το ίδιο νόμισμα που διαπραγματεύεται σε δύο διαφορετικές αγορές.
- Η διάκριση ανάμεσα στα δύο προέκυψε από το ότι η Κίνα επιδιώκει δύο αντιφατικούς μεταξύ τους στόχους. Από τη μία επιθυμεί τη στήριξη των εξαγωγών (που προϋποθέτει αποδυναμωμένο RMB) και από την άλλη θέλει την προσέλκυση διεθνών κεφαλαίων και τη διεθνοποίηση του RMB που προϋποθέτει ισχυρό RMB.
- Η ισοτιμία ανάμεσα σε CNY και CNH είναι 1-1. Ωστόσο, η ισοτιμία καθενός με τα άλλα νομίσματα διαφέρει. Αυτό είναι εφικτό λόγω των φραγμών στην κίνηση κεφαλαίων.
- Στην Κίνα υπάρχουν φραγμοί και αυστηροί όροι στην είσοδο/έξοδο κεφαλαίων, κάτι που σε συνδυασμό με το διαφορετικό βαθμό παρέμβασης της Κεντρικής Τράπεζας οδηγεί στο ότι τα CNY και CNH δεν συνδέονται άμεσα μέσω προσφοράς/ζήτησης και σχηματίζουν ελαφρώς διαφορετικές ισοτιμίες με τα υπόλοιπα νομίσματα.
- Ωστόσο, η Κεντρική Τράπεζα και οι κρατικές τράπεζες χρησιμοποιούν διάφορους ελεγχόμενους διαύλους (μηχανισμοί «γεφυρωσης») για να κρατούν τις ισοτιμίες των CNY και CNH με τα υπόλοιπα σημαντικά νομίσματα σε κοντινά επίπεδα.
- Αν υπήρχαν μεγάλες αποκλίσεις στις ισοτιμίες των CNY-CNH, αυτό θα ενείχε κινδύνους όπως έντονες κινήσεις έμμεσου arbitrage ανάμεσα στα δύο νομίσματα, απότομες μεταβολές του πληθωρισμού, απώλεια εμπιστοσύνης στο νόμισμα, κίνδυνος ρευστότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα,

Τα δύο νομίσματα και οι κατηγορίες περί νομισματικής χειραγώγησης

Χαρακτηριστικό	CNY (Onshore)	CNH (Offshore)	Επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα
Τοποθεσία χρήσης	Εντός ηπειρωτικής Κίνας	Εκτός ηπειρωτικής Κίνας (π.χ. Χονγκ Κονγκ)	Εσωτερικός έλεγχος επηρεάζει την εξαγωγική τιμή
Τύπος ισοτιμίας	Καθορισμένη από PBOC με εύρος διακύμανσης	Πιο αγοραία καθοριζόμενη αλλά όχι τελείως ελεύθερη	CNY χαμηλή → φθηνότερα εξαγωγίμα προϊόντα
Ρυθμιστικός έλεγχος	Υψηλός (capital controls)	Χαμηλότερος	Η PBoC μπορεί να σταθεροποιεί την ισοτιμία και να ενισχύει εξαγωγές
Αντανακλά την αγορά	Περιορισμένα	Πραγματικό επίπεδο αγοράς	CNH δείχνει πραγματική ζήτηση, CNY στρατηγική διατήρησης χαμηλής ισοτιμίας
Στρατηγική χρήση	Ενίσχυση εξαγωγικής ανταγωνιστικότητας	Αποτίμηση κινδύνου για επενδυτές offshore	Διατηρεί φθηνά προϊόντα στο εξωτερικό χωρίς πλήρη απελευθέρωση κεφαλαίων

Οι στόχοι του «διπλού συστήματος»

PBoC's Balance

4. Ποια είναι τα βασικά στοιχεία της “εργατικής αυτοδιεύθυνσης” στη Γιουγκοσλαβία;

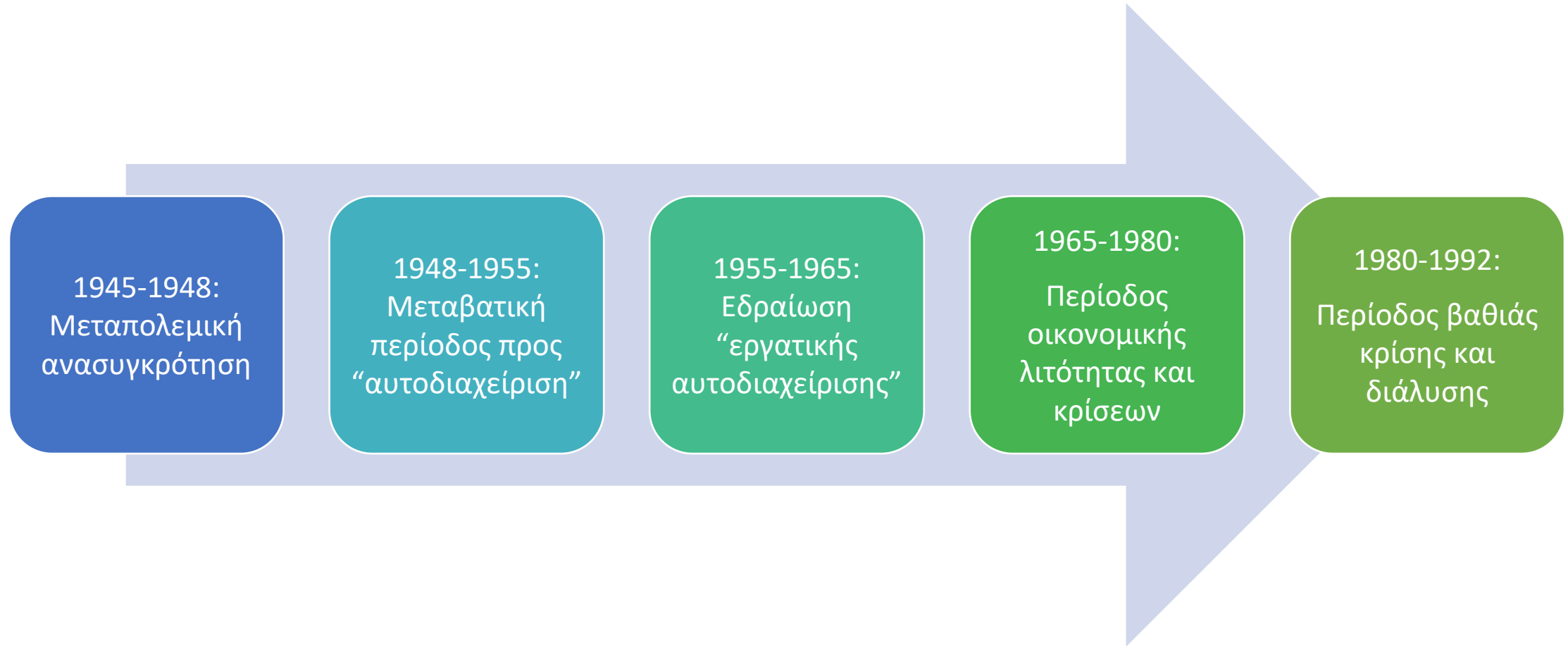
Ο χάρτης της Γιουγκοσλαβίας

Figure 1-1. Map of Former Yugoslavia. Source: Hondius, *The Yugoslav Community of Nations*.

Woodward 1995, *Socialist Unemployment. The Political Economy of Yugoslavia, 1945-1990*, New Jersey: Princeton University Press, p. 2

Οι βασικές περίοδοι της Γιουγκοσλαβικής οικονομίας (1945-1992)

Μεταπολεμική ανασυγκρότηση (1945-1948)

- **Εδραίωση κεντρικού σχεδιασμού:**

1. Πενταετή πλάνα σε φυσικούς όρους για παραγωγή και κατανομή πόρων.
2. Κοινωνική-κρατική ιδιοκτησία επιχειρήσεων και υποδομών.
3. Σταθερότητα τιμών

- **Βιομηχανία:**

1. Έμφαση στη βαριά βιομηχανία (χάλυβας, μηχανουργία, υποδομές).
2. Δημιουργία νέων εργοστασίων και βιομηχανικών κέντρων.
3. Στρατηγική ανάπτυξης για οικονομική αυτονομία και μείωση εξάρτησης από ξένες εισαγωγές.

- **Αγροτική παραγωγή:**

1. Πλήρης κρατικοποίηση μεγάλων αγροκτημάτων και μετατροπή τους σε κρατικά.
2. Διαστήρηση ιδιοκτησίας γης μικρών αγροτών (παράδοση μέρους παραγωγής σε κράτος σε κρατικά καθορισμένες τιμές) και κίνητρα για προσχώρηση σε συνεταιρισμούς.

- **Αποτελέσματα:**

1. Ταχεία ανοικοδόμηση μετά τον πόλεμο.
2. Επίτευξη οικονομικής αυτοδυναμίας και βιομηχανικής ανάπτυξης.

Η εδραίωση της “εργατικής αυτοδιαχείρισης” (1949-1965)

- **Ιστορία:** Ακολούθησε το σχίσμα Στάλιν-Τίτο (1948)
- **Οικονομικά χαρακτηριστικά:**
  1. Τα πενταετή πλάνα έπαψαν να είναι δεσμευτικά στους στόχους παραγωγής και μετατράπηκαν σε κατευθυντήρια.
  2. Αποκέντρωση της διοίκησης των επιχειρήσεων και των αποφάσεων παραγωγής-επένδυσης ή χρήσης κερδών στα εργατικά συμβούλια.
  3. Μετατροπή της κοινωνικής-κρατικής ιδιοκτησίας σε συλλογική.
  4. Τα “στρατηγικά” προϊόντα πωλούνταν ακόμα σε στρατηγικές τιμές αλλά αυξάνονταν εκείνα που πωλούνταν στην ελεύθερη αγορά (σε τιμές που καθορίζονταν από την προσφορά και τη ζήτηση) ενώ αναπτύχθηκαν ραγδαία οι αγοραίες δι-εταιρικές σχέσεις.
  5. Συνύπαρξου πλάνου και αγοράς: Το πλάνο έθετε στρατηγικούς στόχους αλλά η αγορά καθόριζε ολοένα και περισσότερο την παραγωγή και τα κίνητρα.

Η περαιτέρω ενίσχυση της αγοράς (1965-1992)

- **Πενταετή πλάνα**

1. Παραμένουν ως γενικά κατευθυντήρια σχέδια.
2. Ορίζουν στρατηγικούς στόχους: βιομηχανία, ενέργεια, υποδομές.
3. Δεν καθορίζουν ποσότητες παραγωγής για τους κλάδους και τις επιχειρήσεις.

- **Αγορά**

1. Ραγδαία αύξηση του ρόλου της αγοράς τόσο σε καταναλωτικά προϊόντα, διεταιρικές σχέσεις και κατανομή πόρων.
2. Ανταγωνισμός επιχειρήσεν στην αγορά για μέγιστη κερδοφορία.

- **Εργατική αυτοδιαχείριση**

1. Τα εργατικά συμβούλια αποφασίζουν για παραγωγή, κατανομή πόρων και χρήση κερδών.
2. Αυξημένη αποκέντρωση και συμμετοχή εργαζομένων στη λήψη αποφάσεων.

Οικονομικά προβλήματα της περιόδου 1965-1992

- **Περίοδος 1965–1980: Διαρθρωτικά προβλήματα**

1. Υπερχρέωση επιχειρήσεων και κράτους, αύξηση δανεισμού από το εξωτερικό (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, ιδιωτικές τράπεζες).
2. Υψηλός πληθωρισμός.
3. Χαμηλή αποτελεσματικότητα της εργατικής αυτοδιαχείρισης.

- **Μετά τον θάνατο του Τίτο (1980)**

1. Ενίσχυση πληθωρισμού, ανεργίας και χρεών.
2. Αποσύνθεση μηχανισμών κεντρικού σχεδιασμού και αυτοδιαχείρισης.
3. Κρίση παραγωγής και διανομής βασικών αγαθών.

- **Τελική διάλυση (1991–1992)**

- Οικονομική κατάρρευση σε συνδυασμό με εθνοτικές εντάσεις και πολιτική αστάθεια.
- Αποτυχία της οικονομίας να συνδυάσει πλάνο, αγορά και αυτοδιαχείριση.
- Διακοπή συνεργασίας μεταξύ δημοκρατιών και διάλυση της ομοσπονδίας.

Η ανεργία στη Γιουγκοσλαβία

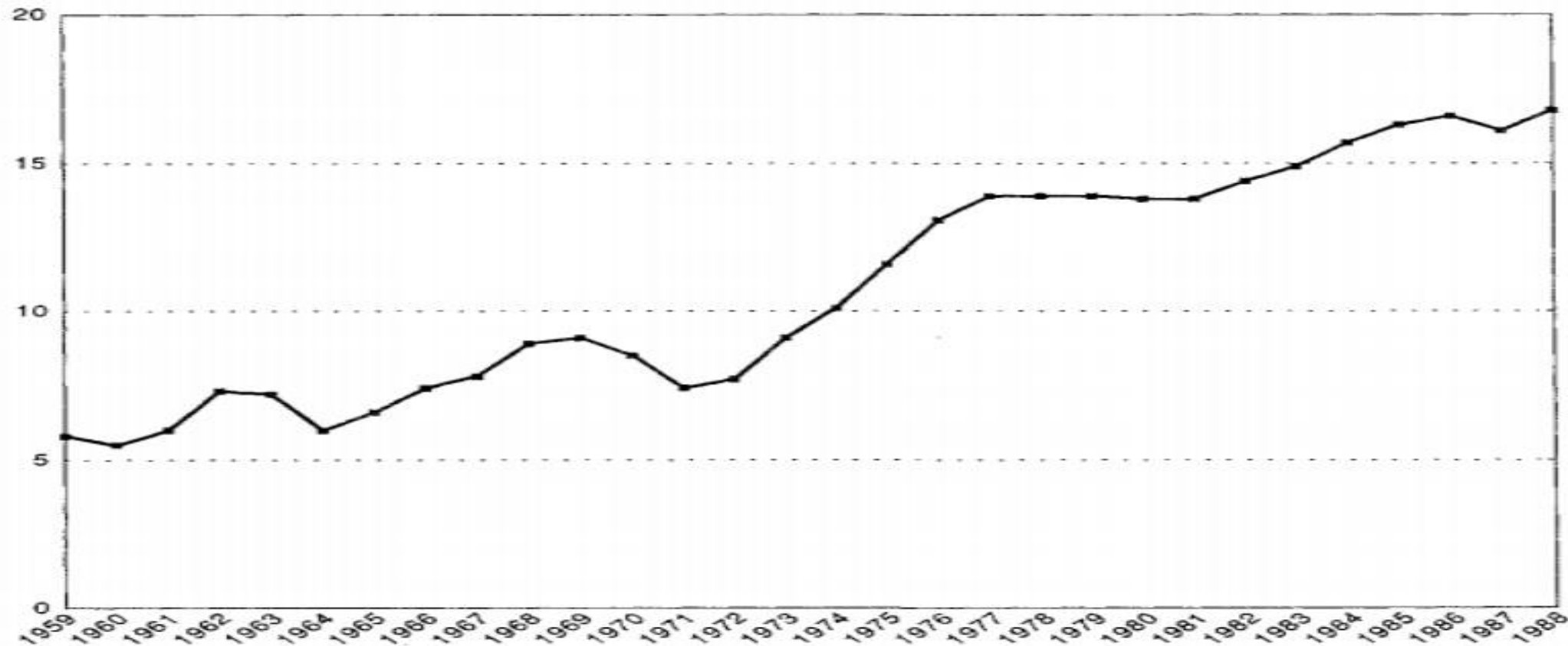

Figure 6-3. Percentage Rate of Unemployment, 1959–1988. *Source:* Mencinger, “Privredna reforma i nezaposlenost,” 37.

Woodward 1995, *Socialist Unemployment. The Political Economy of Yugoslavia, 1945-1990*, New Jersey: Princeton University Press, p. 193

5. Ποια είναι τα γενικά συμπεράσματα από τη μακροχρόνια συνύπαρξη οικονομικού σχεδιασμού και πλάνου;

Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της καπιταλιστικής και της σοσιαλιστικής οικονομίας

	Καπιταλισμός	Σοσιαλισμός
Κυρίαρχη μορφή ιδιοκτησίας μέσω παραγωγής	Ατομική-μετοχική	Κοινωνική-κρατική
Κριτήριο παραγωγής	Καπιταλιστικό κέρδος	Κοινωνικές ανάγκες
Εμπορευματική μορφή προϊόντος	Γενικά ΝΑΙ	Γενικά ΟΧΙ
Κατανομή εργατικής δύναμης και μέσω παραγωγής	Μέσω αγοράς	Μέσω κεντρικού σχεδιασμού
Τιμές	Μεταβαλλόμενες (αντανακλούν αξίες)	Σχετικά σταθερές (αντανακλούν στόχους και προτεραιότητες σχεδίου)
Βασικές κοινωνικές τάξεις	Αστική-εργατική	Πορεία κατάργησης ταξικών διαφορών
Ανταγωνισμός ανάμεσα σε επιχειρήσεις	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Συμμετοχή εργαζομένων στη διοίκηση της παραγωγής	ΚΑΜΙΑ	Σταδιακή δημιουργία προϋποθέσεων για αυξανόμενη συμμετοχή.

Είναι δυνατή η μακροχρόνια συνύπαρξη σοσιαλιστικού σχεδιασμού και αγοράς;

1. Τα ιστορικά παραδείγματα της μετά-Kosygin ΕΣΣΔ, της Κίνας και της Γιουγκοσλαβίας δείχνουν ότι η εισαγωγή στοιχείων της αγοράς παράλληλα με τον σοσιαλιστικό κεντρικό σχεδιασμό οδηγεί στη σταδιακή ενίσχυση των πρώτων μέχρι την τελική ανατροπή του σοσιαλισμού και την αποκατάσταση του καπιταλισμού.
2. Ο κεντρικός σχεδιασμός και η αγορά δεν αποτελούν απλώς δύο “εργαλεία” συντονισμού της οικονομικής δραστηριότητας που μπορούν να χρησιμοποιούνται μακροχρόνια συνδυαστικά.
3. Αποτελούν δύο διαφορετικές σχέσεις παραγωγής, δύο διαφορετικούς τρόπους συνένωσης των παραγωγών και συνεπάγονται διαφορετικό κριτήριο παραγωγής.
4. Η ανάπτυξη των θεμελίων της σοσιαλιστικής οικονομίας προϋποθέτει την επέκταση και εμβάθυνση του κεντρικού σχεδιασμού και τη σταδιακή εξάλειψη των στοιχείων της αγοράς.
5. Τα παραπάνω δεν αναιρούν τη δυνατότητα σχετικά βραχυχρόνιας συνύπαρξης σχεδιασμού και αγοράς στην περίοδο θεμελίωσης της σοσιαλιστικής οικονομίας.

Τα ερωτήματα του μαθήματος

1. Ποια ήταν τα αφετηριακά στοιχεία της κινέζικης επανάστασης;
2. Ποιες είναι οι βασικές περιόδους της κινέζικης οικονομίας από το 1949 μέχρι σήμερα;
3. Ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες του σημερινού κινέζικου νομισματικού συστήματος;
4. Ποια είναι τα βασικά στοιχεία της “εργατικής αυτοδιεύθυνσης” στη Γιουγκοσλαβία;
5. Ποια είναι τα γενικά συμπεράσματα από τη μακροχρόνια συνύπαρξη οικονομικού σχεδιασμού και πλάνου;